

Ezerkilencszázhetvennyolc decemberében a *New York Times* felkért, hogy írjak egy cikket karácsony alkalmából a lap „Ott-hon” című rovatába. Rögtönöztem hát egy kis tárcát arról, hogy valaki zsidó léte-re karácsonyfát állít. A lap az ünnep előtti csütörtökön közölte írásomat. Jelentéktelen kis műnek tartottam – egyfajta könnyed csevegésnek –, amely annyira sem vonja magára az olvasó figyelmét, mint egy olvadó hópehely a kabáton. Sokszor tévedtem már életemben, de akkorát még valószínűleg soha. A telefon megállás nélkül csörgött a *New York Times* szerkesztőségében. Szinte valamennyi zsidó szervezet képviselője tiltakozott a *Times*-nál dolgozó ismerőseim-nél a cikk ellen. Háziaszonyok, rabbik, ügyvédek, orvosok, üzletemberek dühödt felháborodása zúdult rám telefonon és levélben. Fejemre olvasták, hogy az írás az asszimilációt hirdeti, a zsidóságról való ismeretek teljes hiányát tükrözi és becsmérlé a zsidó életfelfogást. Lakásomon már csütörtökön délben elkezdett csöngeni a telefon, s azután hetekig abba sem hagyta. „Remélem, a gyerekei leukémiások lesznek” – mondták legalább hárman. „Maga megérdemelne, hogy meghaljon” – nem átalotta belesuttogni egy hang a kagylóba. A legmegrázóbb hívás az volt, amikor valaki azzal vádolt, hogy nem tiszteltem az auschwitzi és a treblinkai halottakat. Sok túlélőtől kaptam hasonló tartalmú levelet.

A cikkben a következőket mondtam el:

Családom minden karácsonykor vásárolt fenyőfát. Mindig az volt az érzésem, hogy amikor a fát hazavisszük, éppen a szemközt lakó rabbi-val fogunk összefutni. Zavarban voltam, de nem értettem, miért. Bár családom minden tagja zsidónak tartotta magát, valamikor egyszer úgy határoztak, hogy nem ünneplik a hanukkát, mert mi nem vagyunk vallásosak és nem hiszünk a csodákban. Isten, gondoltam, jobban tenné, ha először a háborúkat és a mindkét oldali öldöklést akadályozná meg, semhogy egy kicsiny olajmécses lángjának életét hosszabbítsa meg. A Holocaust után jelentéktelennek tűnt számomra az olajmécses csodája. Ezen a ponton csúnya hibát követtem el a cikkemben. A rómaiakat összekevertem a szíriaiakkal, s ezzel nyilvánvalóvá tettem az olvasók számára: a hanukkáról való tudásom sok évvel korábbiól származik, és már olyannyira közömbössé váltam, hogy a zsidó történelemmel kapcsolatos gyengécske ismereteim is elhalványultak. Ezzel készségesen, bár öntudatlanul, beismertem írásomban, hogy a zsidósággal kapcsolatos ismerethiány a legrövidebb út az asszimilációhoz. Végül arra a következtetésre jutottam, hogy a karácsony a család együvértartozásának kifejezése, alkalom az együttlétre és egymás megajándékozására. Valaminek a tiszteletére... De minék is? Úgy véltem, a család tiszteletére.

Az írásom által kiváltott heves zsidó reakciók ráébresztettek arra, hogy sokakat megsértettem, még ha ez nem volt is szándékomban. Írásomat rabbik hozták fel elrettentő példaként, mintha csak Arafat női változata volnék. Rabbik, tudósok, és barátok hívtak meg, hogy tanuljak a zsidóságról és győződjek meg arról, mi az, ami hiányzik az életemből.

A meghívásokat elfogadtam. Hogy miért? Mert rájöttem

arra, hogy a cikk saját zsidóságom tisztázatlan, bizonytalan formájában született. Annak tudatában írtam, hogy a karácsony Jézus nélküli ünneplése (hiszen erről van szó) csupán vásárlási alkalom, hatalmas erőfeszítés arra, hogy családunk tagjait kicsiny vagy nagy ajándékokkal tegyük boldoggá, de az ajándékok, bármi legyen is a kívánság, senkit sem elégitenek ki. Tudtam, hogy a karácsony, ha megfosztják vallásos jelentőségétől, nem lesz több, mint egy dísz az amerikai karkötőn, egy korty abból a homogenizációból, amely az identitás, az értelem és a személyiség szomját hagyja maga után.

Így aztán elkezdtem tanulmányozni a Talmudot. Rabbikkal beszélgettem, kezdtem járatos lenni a zsidó történelemben és misztikában. Megismertem a zsidó szokások sokféleségét, gazdagságát. Néhány év múlva már egészen jól ismertem a zsidóság történetét, amely végül is az én saját igazi történetem. Tudtam már a kaddist, a sófár jelentését. Akiba és Nahmab rabbik nevét. Érezni kezdtem azt a kötődést és szeretetet, amely a tudáson és megértésen túl a zsidó néphez fűz. Érteni kezdtem a szertartások tartalmát, boldoggá és büszkévé tette, hogy rájöttem, mit is jelent zsidónak lenni, s hogy megértettem a túlélés útjait és a rituálék évszakonkénti változásait, mindazt, ami összeköti a múltunkkal és célt ad a jövőnknek.

Tanulmányaim után rájöttem, hogy nem saját akaratomból lettem inkább amerikai, mint zsidó. Korábban nem tudtam, hogy az asszimiláció akarunktól független folyamat. Nem tudtam azt sem, hogy a történelem sodorta családunkat Közép-Európából a Lower East-Side-ra. Nem értettem a domináns kultúrának azt a törekvését, hogy alig megszerzett identitásomat kétségbevonja, azt sugallva, hogy sokkal szebb lennék, ha nem-zsidónak néznék ki, ha szőke hajam és fitos orrom volna. Nem vettem észre, hogy az antiszemitizmust akaratlanul is magamba szívtam, és ezért gondoltam azt, hogy azok, akik accentussal beszélnek, mások, s hogy a zsidók kívülállók. Én pedig olyan akartam lenni, mint a többiek. És hol voltak a többiek karácsonykor? Körtülállták a karácsonyfát.

Mielőtt elkezdtem volna a zsidóságot tanulmányozni, nem tudatosodott bennem az sem, hogy az asszimilációnak hátrányai is vannak. Azt hittem, hogy az asszimiláció ugyanolyan természetes, mint a lélegzéstétel. Most már tudom, hogy ez nem egészen így van. Csak mostanában jöttem rá, hogy az asszimiláció felületes, anyagias, gyökértelen és szorongó személységet hoz létre. Az asszimiláció megfoszthat a valahová tartozás örömetől, attól az életörömtől, amelyet csak az ember saját közösségéről való igazi tudás és érdeklődés okozhat. Kizárólag amerikaiak lenni olyan ízetlen, mint egy hamburger a McDonald's-ben, olyan lapos, mint a Kansast átszelő autópálya, és olyan unalmas, mint az esti tévéprogram.

Az amerikaiak szívesen tartanak lapos szónoklatokat az alkotmányukról, a testvéri szeretetről, az éjszakában vágató csodás Paul Revere-ről, de az amerikai identitás, ha nincs szilárd alapja, semmivé foszlik, üres frázis lesz belőle, amelyből hiányzik a fenntartó és tápláló erő. A zsidósággal kapcsolatos tanulmányaim alapján megértettem azokat a konfliktusokat, amelyekkel szüleim szembekerültek. Rájöttem arra, hogy a diaszpóra és az olvasztótégely fogalma homlokegyenest

ellentétes egymással, és hogy szüleim az olvasztótégelyt választották, olyan okok miatt, amelyek igazolhatóknak tűntek számukra.

Gyermekkoromban a tél egyetlen fontos ünnepe a karácsony volt. Anyám nem tudott ellenállni a pislákoló gyertyafénynek, a csillogó karácsonyfának, a csilingelő rénszarvasoknak, a sok-sok ajándéknak. Abban az időben senki nem ünnepelte a hanukkát úgy, hogy az versenyre kelhetett volna a karácsony csillogásával. Ez nem volt kis dolog, mert a karácsonynak, az énekeknek, a misének a vásárlási láznak, nagy volt a hatása, és sokkal vonzóbbá tette az uralkodó keresztény kultúrát, mint a zsidóságot. Az, hogy az egyének és családok miképpen foglalnak állást a karácsonnyal kapcsolatban, fontos jelzője az asszimilációnak, továbbá annak, hogy ezek az egyének és családok hogyan élnek zsidóként Amerikában és hogyan járják végig a zsidó és amerikai identitás közötti köztérrel. Ha a zsidók elutasítják a karácsonyt, akkor saját külön identitásukat erősítik meg. A karácsonyt elvetve elkerülhetjük a képmutatást, és növelhetjük saját biztonságérzetünket: elmélyítjük a saját hagyományainkkal gyökereinket. Amikor ragaszkodunk ahhoz, hogy *ne* alkalmazkodjunk a domináns kultúrához, akkor ezzel csak kinyilvánítjuk azt a jogunkat, hogy egyenlőként, ne pedig egy alig megtúrt kisebbségként kezeljenek bennünket. A zsidóság felismerte, hogy a hanukkát éppoly fontosá kell tenni, mint a karácsonyt. Csak így érezhetik a zsidó gyerekek azt, hogy nekik is van olyan saját, örömteli ünnepük, mint a szomszéd keresztény gyerekeknek. A hanukkának ez az újrafelfedezése fontos eszköz ahhoz, hogy a tömegkultúra vonzásának, a Mikulásnak, a csillagszórónak, az angyaloknak ellent tudjunk állni. Kétségtelen ugyanakkor, hogy a karácsony, éneklő angyalkáival együtt, roppantul vonzó. Amikor a zsidó tájakon tett szellemi és valóságos utazásaim eredményeként családom a karácsony helyett a hanukkát kezdte ünnepelni, gyermekeim úgy érezték, hogy elloptam tőlük az ünnepet. Mindamellett biztos vagyok abban, hogy a Hálaadás Napjától december 25-ig tartó vásárlási láz nem volt alkalmas arra, hogy erőssé tegyen egy családot, és tagjai gyökreire leljenek közösségi múltjukban és közösségi jövőjükben. Életem zsidó tartalmát ez a kis tíz évvel ezelőtti írás mentette meg, és ezért ma is hálás vagyok.

De nem vagyok hálás azokért az éles zsidó reagálásokért, amelyeket az írás kiváltott. Ezek a reagálások példái voltak annak, hogy milyen mélyen gyökerezik a zsidó közösségekben a keresztény világ csábításától való félelem. Alaptalan ez a félelem, és inkább csak a kívülről való idegenkedést tükrözi, amely megvan a zsidó kultúrában is. Amíg a diaszpóra létezik, sok zsidó család fogja ünnepelni a karácsonyt (gyer-

mekkori emlékek, vegyes házasságok miatt, vagy azért, mert elszigetelt közösségekben élnek), anélkül, hogy emiatt teljesen elveszítenék a zsidó gyökereket vagy a zsidó élethez fűződő kapcsolatokat. A karácsonyfát ne használjuk olyan husángnak, amellyel egyik zsidó püföli a másikat. Minden nemzedékből elvesztünk néhány zsidót és minden nemzedékből megnyerünk néhányat, olyanokat, akik megújulól szenedélyvel térnek vissza közösségükhöz. A zsidó családok olyanok, mint a vitorláshajók az óceánon. Egyesek elsüllyednek, mások hányódnak s vannak olyanok is, akik uralkodnak a vízen. Hogy az egyén milyen szerepet játszik, az egy-egy családon belül különbözőképpen alakulhat, de senki sem tudja megjósolni teljes bizonyossággal, hogy ki fog alámerülni és ki fogja irányítani a hajót. A judaizmus, a zsidóság megtartó ereje abban a képességében rejlik és mindig is abban fog rejleni, hogy szellemi, politikai és erkölcsi perspektívát nyújt. Olyan út ez, amely számunkra vonzóbb, mint a jelenlegi világban létező bármely más perspektíva. Ennek a perspektívának az elmélyítése és továbbadása az egyetlen út az asszimiláció elkerülésére. De bármit teszünk is a zsidó közösségek megerősítéséért, ne ítélkezzünk túl szigorúan azok felett, akik ide-oda ingáznak a Mikulás és az Eszter könyve között. Ne engedjük, hogy az eróziótól való félelmünkben ellenségesek legyünk azokkal szemben, akik piros és zöld szalagokkal átkötött csomagokat, vagy ajándékokkal telt szatyrokat cipelnek: ne ítélkezzünk egyáltalán senki felett.

A hanukka számomra már nem csupán az olajmécsek csodája. (Bár még most is az a véleményem, hogy Istennek nagyobb csodákat kellene tennie, hogy kiérdemelje ámulatunkat.) Amikor meggyűjtjük a gyertyákat hanukka ünnepén, tisztelettel adózunk a sok viszontagságot megélt zsidó nép fennmaradásának, s ez megvilágítja az emberi lélekben lakozó sötétséget. Ennek fényében másképpen leszek zsidó, mint ahogyan zsidó voltam korábban. Részévé válok egy folyamatnak, eközben azonban megőrizhetem saját magamat, modern amerikai zsidó éneket, amely tele van a korunkra oly jellemző kételyekkel és szorongásokkal. A karácsony tehát nem is olyan ártalmatlan téma, mint ahogy egykor gondoltam.

SURÁNYI VERA FORDÍTÁSA

Anne Roiphe írása a *Tikkun* 1989. novemberi számában elindított vitaindító cikksorozat része. (58–62. old.)

Anna Roiphe a *Loving kindness* (Summit, 1987) és a *Season for Healing: Reflections on the Holocaust* (Summit, 1988) szerzője, a *Tikkun* munkatársa.

